

Glasilo

„Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani.“

Urejuje:

J a k o b D i m n i k,

učitelj na II. mestni šoli v Ljubljani.

Št. 7. Ljubljana, 1. mal. travna 1897. XXXVII. leto.

Vsebina: Fr. Orožen: Ustavoznanstvo. — Josip Ciperle: Kulturne slike s Kranjskega. — J. Ravnikar: Martin in Jera. — Naši dopisi. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Listnica uredništva.

Geslo: „Ne nazaj, ne navzdol, ampak naprej in navzgor“.

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

I.

Občne pravice in dolžnosti avstrijskih državljanov.

1. Pravice.

Člen 9. Hišna pravica je nedotikljiva.

Obstoječi zakon z dné 27. vinotoka 1862, št. 88. drž. zak., v varstvo hišne pravice se s tem proglasi kot del tega državnega zakona.

Vsled tega člena ne sme nihče prodirati v naše stanovanje ali v njem bivati. Hišna preiskava se navadno vrši le v slučajih, v katerih se je dotičnemu tudi odvzela osebna svoboda. Navadno se zahteva za hišno preiskavo sodniško naročilo ali saj pismeno dovoljenje onih organov, ki imajo izvrševati hišno preiskavo. Varnostni organi smejo hiše preiskavati brez naročila, če se je zoper koga izdal zaporni ukaz, ali je dotičnega zalotil pri izvrševanju kaznjivega dejanja, ali pa ima pri sebi stvari, po katerih bi sodili, da se je udeležil kaznjivega dejanja. Za protizakonito izvrševanje hišne preiskave je odgovoren dotičen uradnik.

Člen 10. Ne skruni pisemske tajnosti; zaplenjenje pisem, razven v slučaju zakonitega zapora in hišne preiskave, je le dovoljeno v vojnem času ali na podstavi sodniškega ukaza po obstoječih zakonih.

Nikomur ni dovoljeno odpirati in brati pisma, ki so drugim namenjena. Odpiranje tujih pisem je torej kaznjivo dejanje. Javnim oblastim je le izjemno dovoljeno pisma ustavljati v slučaju vojske, da se s tem zabranjuje izdaja vojnih načrtov in drugih tajnosti, kar bi moglo državi škodovati. Tudi pri zaporih in hišnih preiskavah sme dotična oblast ustavljati pisma.

Člen 11. Peticijsko pravico ima vsakdo.

Peticije pod skupnim imenom smejo oddajati le zakonito priznane združbe in društva.

Peticijska pravica daje posamezniku kakor tudi vsem po državi priznanim združbam in društvom pravico, vladi, državnemu zboru in drugim zastopom predlagati prošnje, pritožbe in predloge. Ta pravica je omejena po določilu gledé na skupno ime in na število peticijo oddajajočih oseb, katerih ne sme nad deset biti.

Člen 12 Avstrijski državljani imajo pravico zborovati in društva ustanavljati. Rabo te pravice urejajo posebni zakoni.

Dravljani imajo pravico snovati društva v različne svrhe. Delimo pa društva v politična in nepolitična društva.

Politična društva so ona, ki se bavijo z obravnavanjem javnih reči tako n. pr. z volitvami in drugimi državnimi reči. Politična društva ne smejo imeti podružnic in nikake zveze z drugimi avstrijskimi ali inozemskimi društvi. Člani takih društev ne smejo nositi posebnih znamenj. Inozemci, ženske in mladoletni ne morejo biti člani političnih društev.

Nepolitična društva služijo različnim namenom. Takim društvom prištevamo n. pr. zabavna društva, podporna-, obrtna-, planska-, znanstvena društva i dr.

Vsled pravice zborovanja smejo državljani prirejati javne shode v posvetovanje skupnih in javnih reči. Društvene in javne shode, njih namen, kraj in čas zborovanja je saj tri dni prej naznanjati dotični politični oblasti (okrajnemu glavarstvu, magistratu, policijskemu ravnateljstvu), ki sme pošiljati na shod enega ali več zastopnikov. Dotičnega društva ali shoda predsednik je dolžen skrbeti za zakonito postopanje in red v zboru. Sme tudi zabranjevati ali ustavljati besedo govornikom, pri neredih pa razpuščati sejo ali shod. Tudi vladni zastopnik ima take pravice ter sme tudi shod razpuščati.

Člen 13. Vsakdo ima pravico, z besedo, pisavo, tiskom ali podobami svoje mnenje v zakonitih mejah svobodno izražati.

Časopisja ni smeti izpostavljati cenzuri, a tudi ne omejevatı po koncesijskem sistemu. Upravne pošne prepovedi ne veljajo za tozem-ske tiskovine.

Do leta 1848. je bila omenjena pravica zelo omejena. Početkom l. 1849. je določil državni zbor v Kromerizu „osnovne pravice“ držav-ljanov, a kmalu je zopet nastopila reakcija in poostrili so cenzuro. Cesarjevo lastnoročno pismo z dne 31. grudnia l. 1851. je zopet od-pravilo osnovne pravice. Šele ustava nam je zopet zajamčila osnovne pravice.

Vsled cenzure so zahtevale oblasti, da so se jim predlagali spisi pred tiskom. Tako so se tiskali le od oblasti odobreni spisi ter prišli v javnost. Sedaj se pa predlagajo že tiskani časopisi in knjige državnı oblasti v odobrenje.

Koncesijski sistem pa je omejitev tiskovne svobode, po kateri treba za izdavanje časopisov posebnega vladinega dovoljenja, katero more vlada po svoji volji dajati ali pa odrekati.

Vladi je dovoljeno zaplenjevati tiskovine in časopise, ki bi mogli škodovati javnemu redu in varnosti, ne da bi sodnim potom postopala zoper izdajatelja ali pisatelja dotičnih spisov. To je objektivno po-stopanje. Vendar pa opravičuj zaplenjenje tiskovin sodnijski odlok. Vlada pa more izdajatelja in pisatelja ali odgovornega urednika tudi tožiti pred porotnim sodiščem (subjektivno postopanje.)

Člen 14. Popolna verska in vestna svoboda je vsa-komur jamčena.

Uživanje državljskih in političnih pravic je ne-odvisno od veroizpovedanja; vendar se ne smejo kratiti državljske dolžnosti po veroizpovedanju.

Nikogar ne smeš siliti k cerkvenemu opravilu ali k udeležitvi cerkvene svečanosti, ako ni podrejen po zakonu v to upravičeni oblasti.

Državljanı torej smejo svobodno voliti svoje veroizpovedanje in sicer imajo odrasli prestop k drugemu veroizpovedanju naznaniti do-tični politični oblasti t. j. okrajnemu glavarstvu ali magistratu. Zaradi prestopa k drugi veri ali verskega prepričanja ni nikogar kaznovati. Navadno sledé otroci veroizpovedanju svojih starišev in ne morejo si sami voliti veroizpovedanje. Po dovršenem 14. letu more pa vsak državlján svobodno voliti veroizpovedanje.

Ako so stariši različnega veroizpovedanja, izgajajo se dečki v očetovi veri, deklice pa v veri svoje matere. Vendar pa morejo tudi

posebne pogodbe v takem slučaju drugače ukreniti. Prestopijo stariš k drugi veri, tedaj menjajo vero le otroci do 7. leta. Otroci med 7. in 14. letom, torej v dobi šolske dolžnosti, ostanejo še v prejšnji veri ter šele s 14. letom smejo prestopati k drugi veri.

Člen 15. Vsaka zakonito priznana cerkev in verska družba ima pravico skupne javne božje službe, urejuje in upravlja samostalno svoje notranje reči, ostane v posestvu in uživanju svojih za bogočastje, naučne in dobrodelne namene določenih ustanov in zalog, podvržena je pa, kakor vsaka družba, občnim državnim zakonom.

V Avstriji zakonito priznane verske družbe so: Katoličani vseh treh obredov (latinskega, grškega in armenskega obreda), starokatoliki luteranci avgsburškega in helveškega veroizpovedanja, unitarska cerkev, pravoslavni, armensko-gregorijanska cerkev in izraeliti.

V Bosni in Hercegovini je tudi pol milijona mohamedancev, ki imajo enake pravice.

Člen 16. Privržencem zakonito ne priznanega veroizpovedanja je dovoljena domača božja služba, da le ni niti protizakonita, niti nenravna.

Zakonito ne priznana veroizpovedanja torej nimajo pravice skupne javne božje službe.

Člen 17. Znanstvo je svobodno in svoboden je znanstva pouk.

Pravico, napravljati učilišča in vzgajališča ter učiti v njih, ima državljani, kateri je dokazal na zakonit način svojo sposobnost za to.

Domači pouk ni podvržen taki omejitvi.

Za verski pouk v šolah je skrbeti dotični cerkvi ali verski družbi.

Država ima gledé na vse šolstvo pravico najvišje voditve in najvišjega nadzora.

Vsakdo sme torej hoditi v javne šole, da si tam pridobi potrebno omiko. Tudi verske družbe smejo na svoje stroške ustanavljati šole. Zasebne šole so podrejene šolskim zakonom in morejo dobiti pravico javnosti v slučaju, da popolnoma ustrezajo dotičnim zakonitim zahtevam. Vsak državljani ima pravico samostojno raziskavati različne znanstvene stroke in svoje mnenje in uspehe ustmeno ali pismeno objavljati, ne da bi ga država mogla na kak način omejevati.

(Dalje prih.)